

DYMLINGEN

Nr 1 2017 Årg 29

Kulturarvsbrott på polisens agenda

Min morfar och jag!

**När sörmlänningarna slogs om
Finlands framtid 1918**

Ordförande har ordet

Så har vi lämnat jubileumsåret, dvs. att Sveriges Hembygdsförbund firar 100 år, bakom oss. Ett år med mer uppmärksamhet kring hembygdsrörelsen än vi är vana vid.

Kanske är det framförallt på riks- och regionalnivå som uppmärksamheten varit större än normalt, men jag har sett flera artiklar från lokala arrangemang där jubileumsåret varit grunden för artikeln även om den handlat om en eller flera lokala föreningar.

En besvikelse är dock att vi inte lyckats använda uppmärksamheten bättre när det gäller att rekrytera nya medlemmar. Uppemot 700 färre medlemmar inom Södermanland fanns registrerade den 31 december 2016 jämfört med ett år tidigare. Det är så pass mycket att vi behöver ta tag i detta, diskutera varför det blivit så men framförallt diskutera och komma med idéer till hur vi kan öka antalet medlemmar.

Ofta hör jag att det är svårt att rekrytera yngre till styrelser och det blir lätt runt denna problematik som diskussionen rör sig – hur få yngre att engagera sig i styrelsen? Jag känner igen problemet och kan egentligen bara konstatera att det är lika inom hela den ideella rörelsen, således inget unikt för hembygdsrörelsen. Men yngre har ofta barn och karriär att ta hänsyn. Att detta prioriteras skall vi vara glada för. Stöd till barnen innebär dessutom ofta

många timmar ideellt arbete med sådant barnen just nu är intresserat av. Tids nog kommer de att bli äldre (både barnen och föräldrarna) och förhoppningsvis engagera sig i till exempel hembygdsrörelsen. I det läget är det då bra om de har vetenskap och gärna kunskap om den lokala hembygdsföreningen, det blir då enklare och naturligare att lägga sitt engagemang för sin hembygd.

Att skapa denna kunskap och kontakt, och helst också att få familjen att bli medlem i hembygdsföreningen, är det jag tror vi skall lägga vår kraft på. Därför är det min övertygelse att vi i hembygdsrörelsen behöver fundera kring hur vi skall bli uppmärksammade för vad vi gör, men också fundera över vad vi gör.

Vet besökarna om att det är hembygdsföreningen som arrangerar? Vet de om hur man blir medlem? Hittar de föreningens hemsida? Gör vi "rätt" saker, sådant som intresserar människor? Är vi i föreningen aktiva i att försöka få nya medlemmar och hur skall vi vara aktiva? Kort sagt – syns vi och är vi kända? Detta är bara några av de frågor som vi behöver prata om tillsammans för att försöka hitta de konkreta och praktiskt genomförbara åtgärder som på lite sikt ökar antalet medlemmar i våra föreningar. Med fler medlemmar ökar också sannolikheten att hitta fler som är intresserade av att delta mer aktivt och även delta i våra styrelser, såväl i närtid som på lite sikt.

Frågan om medlemsantalet på sikt ökar eller minskar är av avgörande betydelse för vår verksamhet och den respons vi kan få, såväl lokalt som regionalt och på riksplanet. Jag och förbundsstyrelsen kommer att återkomma till dessa frågor redan under året.

Glöm nu inte att motionera! Både fysiskt och inför stundande årsmöte!

PEHR BENGTTSSON
ORDFÖRANDE SÖDERMANLANDS
HEMBYGDSFÖRBUND

Innehåll

Ordförande har ordet	2
En perfekt människa?	3
Startskott för GMM	4
Kulturarvsbrott på polisens agenda	5
När sörmlänningarna slogs om Finlands framtid 1918	6
Min morfar och jag	8
Byringestugan från Lerbo blev hembygdsgård i Sparreholm	9
En sagolik skola	10
På mitt sätt sett	11
GMM	12
Digitala Arkiv	12

DYMLINGEN NR 1 2017

Årgång 29 Södermanlands hembygdsförbund

Redaktör: Jennie Fornedal
Ansvarig utgivare: Pehr Bengtsson

Manusstopp till nr 3/2017, den 15 september.

På framsidan: Pelles Lusthus i grönskan intill Nyköpings ån. Välkomna på årsmöte den 22 april. Bild Jennie Fornedal 2016.

Distribueras till prenumeranter och till styrelseledamöter i hembygdsföreningarna i Södermanlands län samt till anslutna föreningar i grannlän.

Upplaga 1 500 ex.
Linderoths Tryckeri, Vingåker,
Februari 2017
ISSN 0349-8662

En perfekt människa?

Ett funktionshinderperspektiv i dokumentationer och utställningar med fokus på makt, normer och kategorisering har tidigare inte undersökts på Sörmlands museum. Detta är sant för stora delar av museisektorn. Nu letar projektet En perfekt människa? efter sörmländska berättelser och exempel som knyter an till funktionshinder, och hoppas att hembygdsföreningarna i länet har mycket att bidra med i sina samlingar och arkiv.

I samband med att den nya museibyggnaden invigs 2018 i Nyköping håller medarbetare på museet på att komplettera samlingarna med berättelser som tidigare saknats. Den nya museibyggnaden ska vara ett museum för alla och visa en mångfald av berättelser. Det är då av stor vikt att även erfarenheter kring funktionshinder och funktionsnedsättningar finns representerade.

Projektet En Perfekt människa? kommer utmynna i en utställning som fokuserar på historien och vår samtid ur ett funktionshindersperspektiv. Projektet undersöker frågor om makt, normer och kategorisering. När är en människa funktionsduglig och när är hen inte det? Vad är funktionsduglighet och hur formas och förändras det i olika tider, platser och samhällen? När och hur blir vi fullvärdiga medborgare?

Genom tre teman: arbete, boende och relationer undersöks hur stat och samhälle har placerat männi-

Sörmlands museum letar nu efter sörmländska exempel!

Vad har ni i era samlingar och arkiv? Vi letar nu efter sörmländska exempel som har med funktionsnedsättningar att göra, främst i förhållande till arbete, boende och relationer. Har ni något som ni tror kan vara intressant för projektet, kontakta Elin Loord på: elin.loord@dll.se.

skor i olika kategorier på grund av egenskaper som ansetts "onormala". Hur har detta fått konsekvenser för individen i vardagen? I projektet undersöks hur det ser ut idag och hur det sett ut under olika tider.

ELIN LOORD

Annonspriser

Dymlingen

90 mm bred, 65 mm hög:	450 kr
90 mm bred, 130 mm hög:	900 kr
190 mm bred, 65 mm hög:	900 kr
Halvsida, 190 mm x 130 mm:	1800 kr
Helsida, 190 mm x 270 mm:	3600 kr

Sommar i Hembygden och Hembygdsföreningarnas temaresor

90 mm bred, 65 mm hög	650:-
90 mm bred, 130 mm hög	1300:-
190 mm bred, 65 mm hög	1300:-
Halvsida, 190mmbred, 130mmhög	2600:-
Helsida, 190mmbred, 270mmhög	5200:-

Startskott för GMM

Gammaldags Malmköpings Marknad, den 27 maj 2017

Den traditionellt välbesökta GMM, Gammaldags Malmköpings Marknad, hålls årligen sedan 1977 efter en förlaga från 1700-talet. Lika traditionell är tidpunkten, sista lördagen i maj, i år alltså 27 maj.

Varje marknad har ett tema, i år hantverk eller slöjd, riktiga benämningen är ännu ej klar. Hela programmet är inte heller klart ännu utan arbetas fram vartefter klartecken kommer från olika håll. Förutom hantverk/slöjd kommer bl a 90-årsfirandet av Siegroths monument att högtidlighållas med ny avtäckning, fanfarer och högtidstal.

Siegroths monument 90 år

Gustaf Adolf von Siegroth var den som placerade Sörmlands permanenta exercisplats till Malmköping och Malmahed 1774 där den blev kvar till 1921. Runt monumentet finns 99 flata stenar som representerar ingående socknar. Hembygdsförbundets arbetsgrupp för marknaden planerar att märka

TEXT OCH BILDER AV GÖRAN DAHLBERG

ut stenarna så att besökarna kan hitta "sin" sockensten.

År 2006 kunde Södermanlands hembygdsförbund fira 75-årsjubileum. Höjdpunkten var medverkan vid GMM med en parad motsvarande soldaternas marscherande till exercisplatsen men med feststänger i stället för gevär. Ett tält sattes upp på Sörmlandstorget, grönytan vid sidan av Siegroths monument, med utställningar och prov på hembygdsverksamhet. Tält har sedan dess satts upp varje år för att

marknadsföra hembygdsvärlden, i möjligaste mån med anknytning till årets tema. Förra årets utställningar "Teknik" och "Miljöer" genom hundra år visades när temat var Hembygdens år och kan återkomma i år.

Stenar och redskap får svar

I år kommer en historik om Siegroths monument att visas i vårt tält. Dessutom planeras en tävling

Uppmaning till föreningarna:

Redovisa minnen från Hembygdens år som foton med bildtext
Hämta bunt med föreningarnas sommarprogram

Förslag besökare

90-årsfirande av Siegroths monument
Hitta egna socknens sten kring detta
Se monumentets historik
Kolla redskap och verktyg, ovanliga och egna
Besök utställningar i tältet
Tävlingen Bästa marknadsklädsel

med bestämning av namn på verktyg och redskap från gångna tider. Det ska också bli möjligt att ta med egna föremål man vill veta namn på och användning för. Då välkomnas också personer kunniga inom sådana områden att hjälpa till med svaren.

Sommarprogrammet, som visar hembygdsföreningarnas alla evenemang under sommarmånaderna, kommer som vanligt att presenteras. Möjlighet att visa Bygdebänd och kartor över länet undersöks liksom prov från tidigare utställningar. Hembygdsföreningarna uppmanas att visa hur de uppmärksammade Hembygdens år 2016 när hembygdsvärlden firade 100 verksamhetsår.

Mer då?

Hemslöjdsföreningen kommer naturligtvis att visa prov på verksamhet med anledning av årets tema. Av samma anledning kommer årets högtidstalare att vara den kända slöjdaren, Jörgen "Jögge" Sundqvist, även kallad "Surole". Förhoppningsvis kommer han att medverka på andra sätt.

Tiotusentals besökare kommer varje år. Hundratals stånd med kvalitetsprodukter (måste godkännas av arrangörerna) lockar till köp. Olika föreningar visar prov på sin verksamhet. En extra krydda är tävlingen om bästa marknadsklädsel. Arrangörerna poängterar att det heter att klä upp sig, inte klä ut sig, och pris utdelas till vinnarna.

Välkomna!

Kulturarvsbrott på polisens agenda

Maria Ellior från Polisens nationella operativa avdelning, NOA, medverkade på Hembygdsföreningens konferens i februari. Hon presenterade en verklighet där hembygdsföreningarnas samlingar är attraktivt smuggelgods ute i världen.

Carolina Svensson från Hembygdsföreningen introducerar passet med att påpeka detta som vi egentligen redan vet att:

Försäkringsbolaget har bara pengar att erbjuda i ersättning.

Att underhålla byggnaden är att skydda mot brott. Uppfyller man försäkringens krav så är det svårare att bryta sig in. Skadeförebyggande borde var vårt viktigaste arbete ur bevarandesynpunkt.

Maria Ellior inleder med att berätta att det var kyrkstölderna som ökade medvetenheten om kulturarvsbrotten. Tidigare kallades det sällanbrottslighet. När man nu ser det från ett nationellt perspektiv är det inte så sällan.

Även allmogeföremål exporteras utan utförseltillstånd. Möbler äldre än 1860 kräver utförseltillstånd. Det finns ett nytt förslag som skulle innebära en beloppsgräns på 40 000 kr för att kräva utförsel. Då blir hembygdsvärldens samlingar i stor del helt oskyddade.

Märk och dokumentera samlingarna

Kulturarvsbrott är ett samlingsbegrepp som inkluderar brott mot fornlämningar och byggnader samt samlingarna. Utförseln är svår att komma åt. Det blir smugglingsbrott.

"God tro" fungerar inte i Sverige, även om många fortfarande tycks

tro det. Men är föremålet redan utfört ur landet blir det svårare att få tillbaka. En av de viktigaste förutsättningarna för att ha en chans att få tillbaka ett stulet föremål är att det är dokumenterat. Ett fotografi i färg, en märkning är exempel på vad man behöver. Dokumentation behöver förvaras på annan plats än i museet, annars kommer tjuven att ta det med sig och antagligen förstöra det rätt omgående. Hen vill ju inte ha bevis för sin brottslighet. Man MÅSTE kunna styrka sina krav för att kunna lyckas kräva något tillbaka.

Informera mera, tack!

Var förvaras nycklarna till hembygdsgårdens olika hus? Det är ju praktiskt att de är lättillgängliga och tydligt uppmärskade. Det tycker tjuven också.

Tydlig offentlig information om vad som finns och var de "bästa" grejorna är uppskattas av tjuven på samma sätt som av besökaren. När sedan avskilt läge läggs till kombinationen har vi en situation där brottslingarna ofta har mycket god tid på sig att välja och vraka bland det de vill ta med sig.

Att tänka efter före

Hängivna samlare uppges vara viktiga för att denna marknad ska finnas. Tänk också på att tillfället gör tjuven. Unika och fina saker bör inte finnas för att "klämma och känna". Vi har ingen rätt att leta i någons fickor eller väskor om vi misstänker någon för stöld. Inte heller att hålla någon kvar till polisen kommer. Vi måste vara kloka först.

JENNIE FORNEDAL

NOA arbetar bland annat med kulturarvsbrott och nås via telefonnummer 11414

När sörmlänningarna slogs om Finlands framtid 1918

För fyra generationer sedan utkämpades den blodiga striden om Finlands framtid. Efter att ha legat under det ryska väldet sedan 1809 yppades en chans till nationell frihet tack vare de ryska revolutionerna i mars och i november 1917, men något kom emellan. Efter den finska självständighetsförklaringen i december utbröt revolution och ett inbördeskrig mellan röda och vita även i Finland i januari 1918. Skulle landet få en nordisk utveckling eller utvecklas i samexistens med Sovjetunionen?

Föreningen Finlands vänner

Det blodiga kriget sträckte sig över nästan fyra månader. På grund av den alarmistiska stämningen i Stockholm dryftades frågan vad som kunde göras för att hjälpa det vita Finland. I februari bildades föreningen Finlands vänner för att samordna frivilligrörelsen. Insatsen på den vita sidan har ibland beskrivits som den mest avgörande svenska krigsfrivilliga deltagit i under 1900-talet. Tredjedelen som stupade under kriget gjorde det under slaget om Tammerfors. Där sattes också Svenska brigaden in för första gången på skärtorsdagen den 28 mars. 31 brigadister stupade under detta slag och under tiden därefter.

Olof Palme stupade vid Tammerfors

Egentligen stupade inga sörmlänningar, förutom Olof Palme, som var född i Finland och hade tillhört Södermanland-Nerikes nation vid Uppsala universitet. Hans far, direktör Sven Palme, hade emellertid sitt

lantställe Ånga i Nyköpings kommun. På sonens dödsplats reser sig ett monument sedan den 30 november 1918.

Före Tammerfors fall sprängdes järnvägen söder om Tammerfors under befäl av Sture Appelberg från Eskilstuna. I Lempäälä stupade den 24-årige furiren John Gunnar Alexander Karlsson, född i Årila i Eskilstuna kommun.

Den 20 april regnade tapperhetsmedaljerna till att börja med över ett femtiotal svenskar, däribland sörmlänningar. Inalles delades 438 frihetsmedaljer och 140 frihetskors ut till svenskarna under och efter kriget. Sörmlänningarna erhöll 4 frihetskors och 27 frihetsmedaljer. Vid sidan av alla stupade och sårade fick just svenskarna som kollektiv flest medaljer.

Cirka 80 sörmlänningar, infödda och inflyttade, inklusive 6 desertörer, hade en relation till frivilligrörelsen.

Den yngste var en 18-årig vaktmästare på Stadshotellet i Eskilstuna, Nils Wester, som skrev i Sörmlandsposten; den äldste var en 46-årig författare från Trosa, Walter Hülphers, som skrev i Svenska Dagbladet. Båda var emellertid födda utanför länet. Vi finner dock en 19-åring som var född i Stigtomta och 38-åringar födda i Nyköping, Lilla Malma och Vrena bland de frivilliga.

18 krigsfrivilliga var födda i Eskilstuna kommun, 15 bodde där. Av 41 som bodde i Södermanlands län värvades 13 av Eskilstunas lokalkommitté till Finlands vänner.

Elon Wikmark, redaktör för den moderata Sörmlandsposten, som nådde 14 % av länets läsekrets, var aktiv i lokalkommittén. 13 krigsfrivilliga var födda i Nyköpings kommun. Nyköpingskommittén var inaktiv.

Folkets rörlighet visar sig

Variationerna mellan Sörmlands tre största "frivilligkommuner" är stora. Bara 2 krigsfrivilliga var födda i Katrineholms kommun. Icke desto mindre bodde 8 där. Därmed tangeras begreppet folkets rörlighet, som kan mätas genom att jämföra andelen av befolkningen som var född i samma kommun som de bodde i. Katrineholm ter sig som en inflyttelseort. I omvänd ordning var 7 födda i Strängnäs kommun, men endast 2 krigsfrivilliga bodde där. Eskilstuna, Nyköping och Katrineholm sticker ut som de främsta hemorterna. 61,1 % av de sörmlandsfödda krigsfrivilliga som flyttat utanför länsgränsen hade bosatt sig i Stockholm, själva frivilligrörelsens centrum. Om flyttningen mellan landsbygd och stad var stor betydde det också att människorna på landet hade tätare kontakt med staden än i områden med liten utflyttning. Kommuner med liten utflyttning var mer isolerade.

När reste sörmlänningarna?

På den s.k. Uleåborgslistan, ett styrkebesked som upprättades före avresan till Tammerfors, identifieras 9 sörmlänningar. 15 sörmlänningar reste i mars månad, 20 i april och en i maj, det rör sig om ett tids spann mellan 1 mars, som råkar vara ett datum för ankomst, och den 4 maj, som är ett avresedatum. Att majoriteten kom iväg först i april beror säkert på att informationen från Stockholm till landsorten inte var snabbare. Om det dessutom var svårt att finna aktiva värningsbyråer lade det gärna band på entusiasmen.

För frivilligrörelsens organisatorer och värvare var det på grund av den delade hemmaopinionen viktigt att ta reda på aspiranternas yrkes- och sociala bakgrund. Därför kan vi idag följa eventuella klassresor enär olika databaser delger fädernas yrken.

Bilder: Till vänster står Svenska Brigaden uppställd i Helsingfors 1918 och på den övre bilden till höger återvänder de på Goole Trader. I båda fallen är fotografen okänd. Den nedre bilden till höger visar minnesmonumentet i Tammerfors. Bild H Saxenius.

Det går att läsa mer om de frivilligas öden och äventyr i *Arbetarhistoria* nr 3 2015.

Yrkesbakgrunden är känd för 45 % av de sörmlandsfödda krigsfrivilligas fäder. 40 % återfanns i jordbruk och skogsbruk; över hälften var obesuttna, framför allt statare. 63 % av de frivilliga föddes på landsbygden, 5 var söner till statare. De frivilliga var framför allt söner till kroppsarbetare men återfanns själva framför allt inom handel- och transportsektorn.

Vi har även identifierat 45 sörmlänningars militära bakgrund. Över hälften var infanterister; nästan 1/4, både de infödda och de inflyttade, hade sin bakgrund i Södermanlands regemente. Nästan hälften av alla sörmländska frivilliga var furirer, vilket är en tydlig överrepresentation i relation till den övriga frivilligrörelsen. 28 % var artillerister, vilket också är en tydlig överrepresentation.

HENRIK SAXENIUS

Joe Eklöf berättar Min morfar och jag

År 1945 tog min mor Berta mig med på tåget till Nyköping och fortsatte därifrån till Kjesta. Jag var två år då och där blev jag kvar när morsan åkte hem. Under sammanlagt elva år var jag sedan sommarbarn där.

År 1922 köpte min morfar Thure Petterson gården Kjesta i Runtuna socken, som idag tillhör Rönö församling i Nyköpings kommun. Morfar och mormor Dina hade fem barn med sig i bagaget, varav ett senare blev min mor. På Kjesta föddes ytterligare fem barn, men en son drunknade vid tre års ålder.

Det är farligt på landet!

När jag var fem år hade ett av morfars ston fått en fölung. Mina föräldrar och en moster var och hälsade på en helg, så självklart ville morfar visa upp fölet för dem. Alla klappade fölungen utom morfar, han klappade i stället märren på ena bakbenet. När alla hade åkte hem och jag någon dag senare såg hästarna på lagårdsbacken, mindes jag detta och ville klappa fölets mamma jag också. Jag kom fram till stoet snett bakifrån och la handen på bakbenet, sen blev allt svart. När jag vaknade upp gick min yngsta moster och bar mig och hon konstaterade att min arm hängde alldeles lealös. Det blev ilfart till Nyköpings lasarett, där armen opererades och gipsades tillsammans med hela överkroppen.

Vid ett annat tillfälle körde man in sädesskyllar som skulle tröskas. Det visade sig att många sorkar hade bo under krakarna och jag ville gärna få tag på ungarna, för de var så skära och söta. Morfar och min yngsta morbror lastade och moster tog emot uppe på vagnen. Morfar hade en snits där han svängde runt med skylen på gaffeln i någon sorts spiral. Jag var ivrig och ville fram samtidigt som jag kom för nära morfars gaffel och det stack till i ögonhöjd. Jag trodde att det var ett vasst halmstrå som stuckit mig och när blodet började rinna trodde jag att det var svett för solen gassade. Men när moster fick syn på att blodet forsade ut över ansiktet blev det väsen. Hon tog mig snabbt hem till mormor, där jag plåstrades om. De trodde båda att jag hade mist ett öga, men det visade sig "bara" vara ett jack tvärs över näsroten mitt emellan ögonen. Där hade jag en enorm tur, och äret finns kvar än idag.

Snabb spridning

En dag fick morfar för sig att han skulle köra in en treårig häst, som aldrig ens hade haft en sele på sig förut. Han skulle sprida konstgödsel på en åker. Morbror tyckte att det var en vansinnig ide och ville inte medverka. Morfar övertalade därför moster att delta. Det tog en lång stund innan de två ens hade fått på märren en sele. Så småningom ledde hästen ut till åkern där spridningen skulle ske. Spridaren, drygt tre

meter bred, var lastad och stod med skaklarna ut mot grinden till åkern, men denna hade stängts. Det tog även en lång stund innan de äntligen fått in hästen mellan skaklarna och kopplat dessa. Jag och morfars hund satte oss på vägen mellan spridaren och grinden för att titta på. Moster fick order att gå bredvid märren och hålla i betset.

Morfar skulle gå bakom den breda spridaren, och när han klatschade till med tömmarna, stack hästen iväg med full fart rätt mot mig och hunden. Vi kastade oss undan och klarade oss. Moster hade inte samma tur. Hon försökte komma åt sidan men spridarens ena hjul gick över hennes fot. Grinden splittrades som om den var av papp, och spridaren fastnade i grindhålet, men märren fortsatte med trasiga skaklar släpande bakom. Morfar hängde kvar i tömmarna och flög över spridaren så att han landade på magen. Han släpades med bakom hästen en bra bit innan han lyckades släppa tömmarna.

Morfar var enormt mörbultad och såg inget på grund av allt gödningsdamm som han hade fått in i ögonen. Moster ledde honom hemåt trots att hon nätt och jämt kunde stöda på ena foten. Morbror fick ta hand om hästen, som hade sprungit raka spåret till stallet. Sen fick han reparera grinden och spridaren. Han var inte alls glad, vilket var fullt förstäligt, trots att han hade fått rätt.

Byringestugan från Lerbo blev hembygdsgård i Sparreholm

Det var ett historiskt ögonblick för Hyltinge hembygdsgård då Greve Welam Wachtmeister i januari 1951 meddelade att Grevinnan och Greve Wachtmeister ville skänka föreningen en tomt på en av uddarna i Båven i närheten av badet för att där få plats för en hembygdsgård. Nu gällde det att få tag på ett lämpligt objekt.

I maj 1951 gjorde styrelsen en utflykt först till Storhult, Långnäs och sist till Kåveta kvarn där samtliga enades om att Kåveta var det lämpligaste. Styrelsen beslöt att inlämna en skrivelse till Holmens Bruks AB med begäran att få detta till hembygdsgård. Chefen för Holmens Bruks AB ställde sig sympatisk till tanken att överlämna omskrivna byggnad vid den s.k. Kåveta kvarn till hembygdsgården. Men styrelsen kom efter en tid fram till att byggnaden skulle passa bäst på sin nuvarande plats. Styrelsen var inte ense om att Kåveta var den bästa platsen för en hembygdsgård och 1954 tackade man nej till den storslagna gåvan av Kåveta med motiveringen att den skulle bli för dyr att underhålla.

Strängstorpstugan vid Helgesta gård var ett annat förslag men även den bedömdes passa bäst på sin ursprungliga plats. Då kom jägmästare Graham på Holmens Bruk med ett nytt gåvoerbjudande.

En ryggåsstuga vid Gotthardsbergs gård i Lerbo skulle rivas och kunde flyttas till udden på Ekhov.

På årsmötet 1955 oroade sig några medlemmar över hur man skulle klara ekonomin med en hembygdsgård. Ordföranden kantor Lanningers föreslog då att man i stället skulle satsa de 9000 kr som fanns i kassan till upprustning av Folkets hus eller ett medborgarhus.

Lantbrukaren Uno Carlsson ansåg att: **Det vore illa ställt med hembygdskänslan om föreningen skulle tacka nej till så storslagna gåvor som udden vid Ekhov och Byringestugan, och slutade anförandet med: Vad skulle folk säga om ett 20-tal år om föreningen skulle handla så?**

En omröstning bland mötesdeltagarna blev enhälligt för en hembygdsgård och ordförande Lanninger bad att få avgå som ordförande.

Jägmästare Graham på Holmens Bruk åtog sig ordförandeskapet och planeringen för hembygdsgården satte fart. Byggnadstillstånd beviljades av kommunen men Länsstyrelsen tog längre tid på sig och Vägförvaltningen avsåg en ansökan om anslutning av bilväg till riksvägen.

Från ett besök vid stugan i Lerbo i april 1956 rapporteras följande:

- Timret i ytter- och innerväggar

verkar friskt men är delvis bilat för panel på insidan. Det torde ändå gå relativt bra att skifta detsamma. Timret torde vara så gott att det med mindre komplettering även borde kunna tjäna som yttervägg. Fönstren äro dåliga och torde genomgående få utbytas. Teglet på yttertaket är dåligt. Åsarna äro delvis uppruttna. Bjälklaget är förmodligen friskt. Innergolven äro belagda med relativt nytt spånvirke. Dörrarna äro ej gamla utan ganska nya.

Uno Carlsson meddelade att rivningskostnaden blev 490 kr, att timmer inköpts för 793 kr och att diverse arbeten på tomten Ekhov utförts för 1023 kr.

På våren 1958 kunde ordföranden hälsa välkommen till det första styrelsemötet i Hembygdsgården. Det var med en känsla av särskild glädje, när man kunde samlas under eget tak. Det beslöts att hembygdsgårdens högtidliga invigning skulle gå av stapeln söndagen den 11 maj 1958.

Landsantikvarien Ivar Schnell utlovade medverkan. Landsantikvarien blev dock inte glad när han upptäckte att man byggt en källarvåning under en gammal parstuga.

TEXT KARL PERSSON
BILDER GERHARD LANNINGER

Kjesta på 1920-talet. 1. Parstuga från 1600-talet. 2. Bostadshus från 1700-talet. 3. Ladugård, 4. Loge, 5. Magasin, 6. Visthusbod, 7. Svinhus. Alla husen är borta sedan 1999.

FOLKSKOLAN 175 ÅR

En sagolik skola

Folkskolan har 175-årsjubileum i år. Det uppmärksammas genom vandringsutställningen, En sagolik skola och en webbplats som just nu produceras. De beskriver skolans historia, hur det var att vara elev och lärare, lekfullt och interaktivt. Här presenteras de författare, konstnärer och andra som kämpade för en folkskola utifrån de bärande idéerna en likvärdig skola för alla barn, högst möjliga kvalitet och fantasins kraft för inlärning och utveckling. Frågor ställs också om dagens skola och framtidens. Bilder och berättelser visas ur det rika Sagabiblioteket -Sveriges hittills största lässatsning.

Vandringsutställningen öppnar på Prins Eugens Waldemarsudde den 11 mars i år och visas sedan på åtta olika läns museer fram till 2019. Webbplatsen En sagolik skola kommer att innehålla mycket fakta, filmer, tips, länkar och annat material och har fördelen att den är tillgänglig för alla i hela landet under hela perioden. Det kommer också att finnas produkter till försäljning i museibutiker som en sagosamling, vykort, affischer och klippdockeark med mera.

Sveriges Hembygdsförbund, Lärarförbundet, Lärarstiftelsen, Svenska Barnboksinstitutet och Sveriges Museer samarbetar för att främja olika aktiviteter i anslutning till vandringsutställningen och webbplatsen som seminarier, visningar och föreläsningar. Här har hembygdsrörelsen en särskild möjlighet att lyfta fram skolans historia, skolmuseer och -samlingar och delta i samtalet om dagens aktuella skolfrågor.

www.ensagolikskola.se, www.waldemarsudde.se

www.hembygd.se/verksamhet/barn-och-unga/folkskolan-175-ar

VIKTORIA HALLBERG

Övre bilden på hembygdsförbundets styrelse på besök i skolmuseet i Tuna, utanför Nyköping kring 2005. Foto Göran Dahlberg.

Vernissage

Utställningen invigs
den 11 mars då det är
Öppen vernissage
kl 11-17 och
allmänheten är
välkommen

Ta chansen att ge rum för skolans historik och viktiga frågor om utbildning och kvalitet tillsammans med våra samarbetspartners!

Foto JF.

På mitt sätt sett

Motton med måtta

Visdomsord, talesätt och motton kan vara till ledning i livet. När man i hastigheten inte kommer på något sätt att angripa ett problem kan man luta sig mot lämpligt ord-språk. Eller i alla fall försöka. När redaktören för denna skrift påminner om utlovad artikel försöker jag med "Bättre sent än aldrig" men riskerar svaret "Skjut inte upp till morgondagen det du kan göra idag". Då hjälper det inte att jag själv brukar avsluta meningen med "...det du kan göra nästa vecka".

Ha att göra kan beskrivas som tvunget, måste, behöver, vill och önskar. Med prioritering i denna ordning riskerar man att aldrig komma till det man vill och önskar göra. Ibland fuskar jag väl men protokoll och minnesanteckningar försöker jag ta mig an snarast eftersom minnet är kort och anteckningarna svårtydda. Då kan mötesdeltagarna inte skylla på att anteckningarna kommit sent och på nästa möte kommentera "Javisst ja!" eller "Skulle jag?" Samtidigt lämnar jag över bollen och hoppas hinna göra det jag vill och önskar innan nästa tvunget/måste/behöver dyker upp. Nackdelen med snabb leverans är att uppgiften kan uppfattas att inte vara särskilt svår och arbetskrävande.

En del ordspråk passar inte alla. Den morgontrötte tonåringen håller knappast med om att "Morgonstund har guld i mund". Jo, det ska vara "mund" och är mera besläktat med hand än mun och har alltså inget med guldänder att

göra. "Bättre stämma i bäcken än i ån" tror jag varken violinisten eller åklagaren håller med om.

Några talesätt som jag tycker säger mycket har några driftiga företagare myntat. "Antingen så lyckas man eller så lär man sig" eller "Den som inte gör något misstag gör vanligtvis ingenting alls". Den som brukar säga "Varför är det ingen som gör något?" är naturligtvis själv bland dessa.

Många ordstäv brukar ändras till en annorlunda mening. Den ovan nämnde tonåring kan förväntas utbrista "Borta bra men hemma pest". En variant jag hört är "Bättre byx-lös än rådlös". En gäst på uteserveringen kan råka ut för "Liten duva släpper ofta stort lass" efter oönskat nedfall. För patienten på lasarettet behöver man dock inte ändra uttrycket "Ropa inte hej förrän du är över bäcken". "Bättre en fågel i handen än tio i skogen brukar förvanskas till "Bättre en tia i handen än en tjuga i foten".

Motståndare till statistik har myntat uttrycket "Lögn, förbannad lögn och statistik" som nyligen lär ha kompletterats med "Alternativa data". Vet inte varför men i sammanhanget kommer jag att tänka på "Bättre vara tyst och verka dum, än att tala och bekräfta alla misstankar". Kommer också att tänka på "Eget beröm luktar illa!"

I gångna tider var tjuga en högaffel men numera en 20-kronorssedel. Den har sedan kommit att kallas

"Selma" av motivet på sedeln. När den nu bytts ut får den väl kallas "Astrid". Men vet ni då vad som kan komma att kallas "Ingmar", "Garbo" och "Evert" (har ändrat ordningen för att det ska bli svårare att gissa). En Birgit kan möjligen hamna i min plånbok men knappast Hammarsköldaren som är väl stor, åtminstone i valör, för att passa i min ekonomi. För resten, hur länge kommer vi att använda sedlar när nu alla pengar finns på plastbrickor att användas med olika koder. Hur många koder använder du? Hur komma ihåg dessa? De ska ju inte förvaras i anslutning till korten så många skriver upp dem som kamouflerade telefonnummer, ett tips som inte bör föras vidare.

Nyligen blev mitt e-postkonto kapat av någon som i mitt namn bad mina kontakter att skicka pengar till ett konto i Ukraina för att jag skulle kunna ta mig hem. Hoppas ingen gjorde det. En kvinnlig bekants konto kapades samtidigt men förvånansvärt nog begärdes en lägre summa för hennes hemkomst. Jag borde förstås vara stolt men detta borde vara ett fall för DO.

Frågan är hur vi kommer att identifiera oss i framtiden. Körkortet har ju varit användbart men nu diskuterar man fingeravtryck eller ögonbottnar som lär vara unika för varje person. Eller kan ögonbottnar förfalskas genom linser och preparerade fingertutor säljas på svarta marknaden?

Så i framtiden får man få se sanningen i vitögat och hålla tummarna för att allt går bra!

GÖRAN DAHLBERG

PORTO
BETALT

B

Begränsad eftersändning.
Vid definitiv eftersändning återsänds
försändelsen med nya adressen på baksidan

Avsändare: Linderoths tryckeri
Box 144, 643 22 Vingåker

Returadress: Södermanlands hembygdsförbund
Ö Trädgårdsgatan 2, 611 34 Nyköping

Dagen då Södermanlands hembygdsförbund möter allmänheten

Välkomna den 27 maj Gammaldags Malmköpings Marknad

Vi uppmärksammar 90-årsfirande av Siegroths monument.
Hitta den egna socknens sten kring monumentet och lär om historien kring det!

Besök utställningar i hembygdsrörelsens tält. Här kan ni också kolla ovanliga och underliga redskap och verktyg. Ta med egna ni funderar över så kan vi klura tillsammans!

Delta i tävlingen Bästa marknadsklädsel!
Läs mer på sidan 4-5 i tidningen

Nu tar vi arkiven
till en ny, digital nivå

Länsbildningsförbundet Sörmland, Södermanlands hembygdsförbund och Arkiv Sörmland presenterar stolt projektet "Nu tar vi arkiven till en ny digital nivå!" som handlar om långsiktig, digital arkivering.

Det övergripande målet är att öka intresset och kunskap om digital arkivering i föreningar och ideella organisationer i Sörmland.

Inledningsvis ska en kartläggning göras över digital arkivering, nationellt och lokalt. I kartläggningen undersöks förutsättningar för föreningars digitala arkivering. Utifrån inhämtade kunskaper

ska sedan föreningar informeras och utbildas om digital arkivering.

En projektledartjänst är utlyst med sista ansökningsdag den 6 mars. En ansökan till Landstinget Sörmland om bidrag för att kunna arbeta med detta även under 2018 är planerad.

Vi fokuserar nu främst på er egen förening, på de dokument som uppstår i er verksamhet. Detta för att säkerställa att ert arkiv inte bara består av protokoll och verksamhetsberättelser, utan är de fylliga arkiv som nästa generation gärna vill gräva och forska i när de skriver er historia.